
Alumna: Gemma Espona Verdaguer

Tutora: Jus López Bugeda

La Vieja. Estudi etològic del ximpanzé en captivitat més vell d'Europa

Presentació

La motivació personal que m'ha portat a escollir el tema del meu treball és principalment l'especial devoció que tinc pels animals i les ganes de poder descobrir i aprofundir més en aquest àmbit. A més a més, no descarto la idea de realitzar alguna activitat o unir-me a associacions benèfiques en un futur.

És per aquest motiu que quan, per casualitat, vaig trobar l'oportunitat de realitzar el treball de recerca amb l'ajuda del Zoo de Barcelona, no vaig pensar-m'ho dues vegades. Aquesta experiència m'ha permès observar i estudiar els ximpanzés en captivitat del Zoo d'una forma més pròxima i detallada, i després de diverses sessions d'observació, vaig decidir centrar el meu treball en la Vieja.

Els objectius generals que m'he proposat són principalment dos: comprendre millor el món dels ximpanzés i realitzar un estudi individual del comportament de la Vieja, treballant-lo a partir d'etogrames per tal d'arribar a unes conclusions exactes i precises sobre la seva conducta.

Metodologia

La metodologia utilitzada per fer el treball es podria dividir en les sessions teòriques i les pràctiques.

El curs que dirigeix el Zoo consta de tres sessions teòriques i pràctiques en horari de 15 a 17 h i una tarda setmanal d'assessorament per part dels educadors del Departament d'Educació per tal de sol·licitar tota la informació necessària i fer el seguiment del treball. Aquestes sessions tenen la finalitat d'assessorar els alumnes i facilitar-los l'elaboració del treball. En el meu cas, se'm va assignar una tutora i biòloga experta en els primats, la qual ens facilitava informació sobre aquesta espècie, entre altres qüestions.

El treball de camp és la part fonamental d'aquesta feina, ja que és a partir d'aquestes sessions que realitzes la recerca, adquireixes el coneixement envers l'espècie treballada i posteriorment extreus els resultats i conclusions. Un cop t'has inscrit al programa del Zoo, se't lliura un passi de sis mesos per poder accedir al Zoo a fer les observacions de l'animal escollit.

Les conductes i sessions d'observació s'han pogut enregistrar més fàcilment a través de l'elaboració d'un etograma principal dividit en intervals de mitja hora, que ha servit com a base per a totes les observacions *in situ* realitzades des del mes de juliol fins a finals de setembre.

L'etograma, punt de partida en tota la investigació de comportament i base d'aquest treball, es defineix com una mostra no exhaustiva de les unitats de conducta possibles d'una espècie, que s'obté en observar-la durant períodes de temps limitats. Per tal de realitzar l'etograma específic de la Vieja vaig haver de realitzar diversos passos, entre els quals hi ha les observacions preliminars, elegir el tipus de mostreig i registre i definir les conductes.

Un cop realitzades les 30 hores d'observació, vaig fer el càlcul de les dades dels registres. Primerament, s'han de distribuir els etogrames segons el moment del dia en què es va produir l'observació i el registre de dades: matí (de 10 a 14 h), migdia (de 14 a 16 h) i tarda (de 16 a 20 h). En total hi ha d'haver uns 20 etogrames de cada categoria. Gràcies a aquest mètode vaig poder obtenir el nombre de vegades que havia realitzat cada tipus de conducta en els diferents moments i hores del dia.

A partir dels resultats obtinguts i amb el suport del programa Excel, vaig elaborar uns gràfics per tal de comparar i discutir els resultats així com per obtenir les conclusions del seu comportament.

Cos del treball

El cos del treball està dividit en dues parts: la part teòrica i la part pràctica. La primera part és únicament teòrica i ens serveix per entendre millor la part pràctica i el perquè del comportament de la Vieja. En la part pràctica he explicat el mètode que m'ha permès arribar fins a les conclusions i els resultats després de les 30 hores d'observació. En els annexos s'hi troben els més de 60 etogrames, l'entrevista a la primatòloga del Zoo i altres documents que han resultat d'ajuda o que he considerat importants.

El treball comença amb la part teòrica, que inclou la recerca d'informació realitzada per tal de comprendre el món dels primats i aprofundir-hi, especialment pel que fa als ximpanzés. Vaig realitzar una recerca d'informació de la seva anatomia, estil de vida, alimentació, reproducció, distribució geogràfica... A més a més, vaig considerar interessant incloure-hi altres aspectes relacionats amb la protecció de la fauna i els animals a Catalunya, com els programes de recerca i conservació dels ximpanzés al nostre país, la fundació Mona..., així com els científics que han tingut un paper rellevant en la recerca i la protecció d'aquests animals.

Vaig considerar oportú començar la part pràctica explicant el funcionament del programa del Zoo de Barcelona i en què consisteix l'etologia, ja que és la branca de la ciència en què s'ha basat aquest treball. Seguidament vaig realitzar una petita introducció a les instal·lacions i individus del Zoo abans d'explicar el mètode i els passos a seguir (observacions preliminars, conductes, etc.) per tal d'elaborar l'etograma de la Vieja.

Ja cap a la part final del treball s'hi troben el càlcul de les dades dels registres, que em van permetre elaborar els gràfics a partir del programa Excel, i la consegüent discussió dels resultats i conclusions.

Conclusions

La meua idea inicial en decidir que volia realitzar el treball de recerca sobre els ximpanzés era estudiar la relació entre la Kala i la Vieja, per comprovar l'afinitat i la relació entre mare i filla. Però tal com he mencionat en altres parts del treball, em vaig topar amb un entrebanc després de les primeres sessions d'observació: no estaven tan juntes com pensava. Va ser a partir d'aquí que vaig decidir centrar-me en la Vieja, ja que vaig pensar que seria interessant realitzar un estudi sobre el seu comportament tenint en compte que té més de 50 anys i que és l'exlíder del grup. Després d'haver realitzat els gràfics i la discussió de resultats va arribar el moment de recordar els dos objectius i les tres hipòtesis d'aquest treball.

El primer objectiu era comprendre millor el món dels ximpanzés. Abans d'iniciar aquest treball de recerca sabia algunes coses sobre els ximpanzés, però les més bàsiques. Després d'acabar la recerca d'informació i les parts teòrica i pràctica puc afirmar que gràcies a aquest projecte he ampliat els meus coneixements sobre els ximpanzés i he descobert comportaments que són realment curiosos i que no hauria esperat mai que caracteritzessin aquesta espècie.

Seguidament, realitzar un estudi individual del comportament de la Vieja i treballar-lo a partir d'etogrames. És obvi que aquest objectiu s'ha complert, ja que en cas contrari no hauria arribat fins aquí. L'acompliment de les 30 hores d'observació i l'elaboració de com havia de ser l'etograma específic i adaptat a la Vieja ha sigut el més difícil.

En tercer lloc, vaig deduir que la Vieja, en ser el membre més vell del grup, presenta més estereotípies (conductes aberrants). A partir dels gràfics i els resultats obtinguts puc afirmar que aquesta hipòtesi és certa. Tot i que només m'he centrat en la Vieja, gairebé mai cap dels altres individus no ha realitzat conductes aberrants, especialment la coprofàgia. Únicament ha efectuat dues estereotípies: treure's els mocs, la qual ha sigut molt poc freqüent, i la coprofàgia, més repetitiva i ordinària. Generalment les ha portat a terme durant el matí, i també al migdia.

Pel que fa a les hipòtesis, la primera ha resultat ser veritable: inverteix la major part del seu temps a efectuar pautes solitàries o sense companyia. Les pautes solitàries han sigut de les més reincidents. En total s'ha trobat 920 vegades sola o sense companyia, majoritàriament durant el matí i el migdia, que representen el mateix percentatge, tal com es pot observar en els gràfics.

Al principi del treball vaig pensar que per la seva avançada edat les conductes de locomoció serien poc freqüents. Sorprenentment haig de refutar aquesta hipòtesi, perquè després de l'estudi puc destacar que la Vieja té més activitat de l'esperada. Tot i que cal tenir present que hi ha quatre tipus de conductes de locomoció i principalment només n'ha fet dues, enfilarse i anar de quatre potes. La més repetitiva ha estat la de quatre potes, ja que representa un 90 % del total d'aquestes conductes i és la forma que té de desplaçar-se. La conducta d'enfilarse és la segona més reproduïda, i significa el 10 % de les conductes de locomoció. Les conductes de córrer i caminar tenen un paper insignificant en aquest resultat.

Ara que he finalitzat aquest treball puc afirmar que he arribat a conèixer la Vieja i els seus hàbits. En un cert moment de la meua investigació, quan ja havia acumulat unes quantes hores d'observació, sabia quins eren els llocs de la instal·lació on seria més probable trobar-la. Tal com s'ha demostrat, és un animal que, tot i ser vell, té més activitat de l'esperada. En moltes ocasions del dia es troba donant voltes per les diverses zones del recinte, enfilada sobre la plataforma de fusta o realitzant *grooming* (empolainament) amb els seus companys. Generalment prefereix estar sola i fer la seva; la resta de ximpanzés, exceptuant l'Obé, van gairebé sempre acompanyats. Hi va haver una temporada on vaig veure que en Yogui i la Kala la seguien i buscaven la seva companyia, però ella continuava fent la seva sense fer-los gaire cas. També vaig arribar a la conclusió que fuig dels conflictes quan es presenten, i davant de certes situacions la Vieja s'aparta del grup i s'autoprotegeix.

Tot i no ser gaire sociable amb els seus companys, és el ximpanzé que ha mantingut més interacció amb el públic. Aquest fet m'ha sorprès, dona la sensació que està acostumada a la presència dels humans.

Segons primatòlegs i experts en ximpanzés, l'esperança de vida d'aquests animals en llibertat no supera els 50 anys. La Vieja, en trobar-se en captivitat, portar una

dieta supervisada per una dietista i passar controls veterinaris, entre d'altres coses, ha superat aquesta edat.

Webgrafia

La informació requerida principalment per elaborar la part pràctica ha estat proporcionada pel Zoo, en un dossier per a l'alumnat.

Les pàgines web que han resultat d'ajuda per a l'elaboració del treball han sigut les següents:

Entrevista a Jane Goodall: <<https://businesschicks.com/dr-jane-goodall-interview/>>
– Biografia Jane Goodall: <https://ca.wikipedia.org/wiki/Jane_Goodall> – National Geographic Jane Goodall: <<https://www.nationalgeographic.es/historia/2019/01/jane-goodall-como-una-mujerredfinio-la-humanidad>> – Jane Goodall, la veu humana dels ximpanzés: <<https://www.bbvaopenmind.com/ciencia/grandes-personajes/jane-goodall-la-vozhumana-de-los-chimpances/>> – Enciclopèdia ximpanzés: <<http://xn--enciclopedia-59a.cat/EC-GEC-0151756.xml>> – Dimorfisme sexual: <<http://www.xtec.cat/~malos/caracteristiques/reproduccio/dimorfisme.htm>> – Wikipedia ximpanzés: <<https://ca.wikipedia.org/wiki/Ximpanz%C3%A9>> – Zoo Barcelona: <<https://www.zoobarcelona.cat/ca/animals/ximpanze>> – Chimpancepedia: <<http://www.chimpancepedia.com/>> – La “cultura dels ximpanzés”: <<https://www.elmundo.es/ciencia/2014/09/30/542a847ae2704e35068b457b.html>> – Recerca i conservació Zoo de Barcelona: <<https://www.zoobarcelona.cat/ca/fundacio/recerca-en-conservacio>> – Premis i documentals de Jane Goodall: <<http://www.elkiosko.com.mx/premios-libros-y-documentales-de-jane-goodall.htm>> – Article del Punt Avui: <<https://www.elpuntavui.cat/territori/article/11-mediambient/1535838-els-ximpanzesten-en-capacitat-de-mentir-com-els-humans.html>> – Article ABC ciència: <https://www.abc.es/ciencia/abcp-inteligencia-casi-humana201108150000_noticia.html> – Fundació Mona: <<https://fundacionmona.org/ca/>> – Entrevista a Jordi Sabater i Pi: <<http://zooxi.org/ca/jordi-sabater-i-pi-jo-estic-en-contra-dels-zoos/>> – Enciclopèdia Jordi Sabater i Pi: <<https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0241702.xml>> – Word Reference: <<https://www.wordreference.com/es/>> – Chimpanzee WWF: <<https://www.worldwildlife.org/species/chimpanzee>> – Etologia: <<https://es.wikipedia.org/wiki/Etologia%C3%ADa>> – L'Etologia, com entendre els animals: <<https://www.affinity-petcare.com/ca/etologia-o-com-entendre-els-animals>> – Etologia, la ciència del comportament animal: <<https://lamenteesmaravillosa.com/etologia-la-ciencia-del-comportamiento-animal/>> – National Geographic Chimpancé: <<https://www.nationalgeographic.es/animales/chimpanze>> – Wikipedia Chimpanzee: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Chimpanzee>> – Viquipèdia Ximpanzé: <<https://ca.wikipedia.org/wiki/Ximpanz%C3%A9>> – Chimpanzee Encyclopedia Britannica: <<https://www.britannica.com/animal/chimpanzee>> – Institut Jane Goodall: <<https://janegoodall.es/es/>>

– Jane Goodall Chimpanzoo: <<https://janegoodall.es/es/chimpanzoo.html>> – Réserve
Africaine Sigean: <<https://www.reserveafricainesigean.fr/ca>> – Réserve Africaine
Sigean Ximpanzé: <<https://www.reserveafricainesigean.fr/ca/animals/ximpanze>> –
ChimpWorld: <<https://www.chimpworlds.com/es/>>
